

књиге ниједан предавач неће трагедију узети за Диониса а јарећом брадом нити ће мислити о њој оно што је досад мислио. Потребно је још издвојити два текста као значајан напредак у интерпретацији Антигоне и Чеховљевих драма а то су текстови *О Антигони* и *Чехов - трагичан песник*. Проблем суђења због малог броја сачуваних трагедија је присутан али би требао бити присутнији и штета што аутор није неколико реченица написао о неодговорном и алкавом човечанству које је знало шта губи губећи преко хиљаду античких трагедија. Аутор мисли да је роман нашкодио трагедији зато што је различит од ње а у ствари његова конкурентност је у томе што јој је сличан. Овде су личне идеје добро образложене а противне се или не помињу или се шкрто образлачу. По питању односа филозофије и трагедије није настало онолико штете колико је то у књизи присутно, ако би узео мало више слободе рекао бих да је филозофија она која је, разумевајући трагедију, успела да је дигне у неслушене висине и обезбеди јој сва она значења која неће остати статична него ће у динамичкој репродукцији увек имати нешто ново да кажу. Коначно, нема одредница по којим би знали све што је потребно о наведеним књигама а поготово странице са којих се узимају наводи. Тиме се, вероватно, књига хтела учинити приснијом и ближом читаоцу што доказује и изненађујућа динамика оспоравања већ учвршћених идеја где се компликоване категорије излажу на јасан, духовит и приступачан начин. Захваљујући овом моделу књига ће имати велики број читалаца чији интерес није драмска књижевност а они читаоци који овакву књижевност проучавају биће са овим поступком додатно стимулисани.

Миленко Сташевић

Светислав Басара, ВУЧЈИ БРЛОГ,
Народна књига, Београд, 1998.
Драган Великић, СТАЊЕ СТВАРИ,
Стубови културе, Београд, 1998.

Објављене некако у исто време, обе ове књиге имају најмање још два најмања заједничка садржаја: обе се баве несвесном актуелном политичком стварношћу, и обе су настале као последица већ објављених текстова у штампи. Могло би се додати и још нешто, посве подразумевајуће: и Басара и Великић, као озбиљни, одговорни људи и врсни, респектабилни писци, имају изразито негативан однос према диктаторско-сатрапској природи режима у Србији, као и према његовом трагичном досадашњем учинку. Но, ту сличности престају.

“Вучји брлог”, као насловна синтагма, има у корену реч вук, односно Вук. Наиме, личност и дело Вука Стефановића Караџића су, по Басари, трагично одредили нашу даљњу судбину. Басара лудишно, и, рекло би се, тачно закључује да је Вукова реформа “културна револуција која је суспендовала традиционални, хришћански систем друштвеног организовања и заменила га народњачким, у основи паганским моделима заснованим на обичајности. Тако се национална култура Срба стала убличавати на презиру према високој култури, елизизму и духовности, и тај се дух инфилтрирао у све области, почев од историографије, преко политике, закључно са односом према раду”. Ништа блажи Басара није био ни према Доситеју, који је сакупио “отпатке са дна европске мисли”. Из овакве констатације настали су народњаштво и трибализам који су, следствено логици, изродили Добрицу Ђосића и, наравно, Слободана Милошевића.

У организационом смислу, Басара је своју књигу поделио у три целине: “У сенци вука”, “Полемике” и “Чланци”. Иако је постигао извесну кохеренцију, Басара ипак није остварио неку чвршћу везу између фрагмената објављених у дневним (углавном дневним) новинама, па је и карактер овог издања управо такав: дневно-политички, у његовом већем делу; многобројна понављања извесних судова, па и реченица и синтагми које би имале да буду ефектне, изазивају ефекат ефемерности, који се могао одстранити једноставним редакторским захватима.

Великићево штиво, макар у смислу организовања мноштва

(новинских) текстова у компактнију целину каква је књига, делује акрибичније и компактније. Кроз четири поглавља (“Вештине”, “Инсулин”, “Стање ствари” и “Међувреме”), аутор је својих четрдесетак текстова, објављених у периоду од 1995. до 1998. сабрао и кодирао тако да је тзв. степен корисног дејства максималан, а ефекат редунданце минималан. Такође, са становишта стила, “Стање ствари” углавном припада литературе и есејистици, док је “Вучји брлог” више детерминисан фелгонијстичким и публицистичким маниром и вокабуларом. Оштар у судовима, а одмерен у начину на који их изриче (мада се и у њега могу прочитати и жешћи примери острашћености, рецимо: “Тако то бива када пионир само телесно одрасте, а ментални део организма прпусти пионири која је такође само телесно одрасла, па се та два огледна примерка пионирске свести из болшевичког инкубатора пионирске свести међусобно размењују”. И тако даље: од “дебилизма њихове реторике”, преко “дежменкастих тела која пружају само привид живота по формули Франкенштајнове лабораторије”, па до суочавања “са лудилом које већ читаву деценију исијава реактор из Пожаревца”. Прецизно и тачно, али, стилски, више припада салонској или уличној, свеједно, реторици, него литератури.

Без обзира на извесне, у овом случају строго методолошке или лутеране објекције које би се овим и оваким књигама могле упутити, њихово публиковање сматрамо драгоценим ако ни због чега другог, оно због указивања на чињеницу да би литература и уметност уопште требало да буду чувари етичких вредности уграђених и стечених у онтолошком одређењу племенитог појединца, што писац, частан писац (видети *Савете младом писцу*, Данила Киша) свакако јесте.

Ђорђе Кубурић

Иван Негришорац, АНЂЕЛИ УМИРУ,
Стубови културе, Београд, 1998

Ако му пријемо са спољне стране, брзо ћемо уочити да пред собом немамо роман, бар не у класичном смислу, или не само роман. Драма, која се трансформишући претаче у роман са фрагментима дневника и неколико есеја, представља идеалну форму, добро исклесано корито за супстанцу којом је испуњено. Отимајући се конвенционалним оквирима у јеку је новог. Синтеза различитости, уочена у форми, слика је новог света, света обједињења интелекта и духа и различитих религијских система што представља тематику дела.

Чини ми се да је једна од основних намера аутора била да читаоца “увуче” у причу, дајући јој на тај начин боју реалности, а не пуке фантазије. На то, да читајући постанемо активни судеоци, позива када у “лицима” назначује да упишемо име које, по нашем мишљењу, недостаје. Тиме као да даје слободу да сопственом руком дотакнемо његов свет. Са тим у вези има још једна занимљивост. Роман почиње описом збивања на једном плану, са краћим епизодама које описују сурови свет реалности Југославије, године 1993. Испрва су то два одвојена сужеа, која се при крају здружују, а као последица тога приповедач се трансформише у лик, који живо учествује у радњи. Дотле је био само посматрач. Такав пут укључивања свакако не може читаоца оставити равнодушним, нити сасвим по страни.

Дело, у принципу, садржи две приче. Оне се преплићу и чине целину, али се могу осетити два плана. Први би представљао врсту макроплана, где се расправља о судбини човечанства уопште. Други, микроплан, настаје кад се прича сужава на национални ниво. Читалац ће дати приоритет оном који више одговара његовом сензибилитету. Мени је, лично, дража прича о проуховљеном човеку - отпаднику од света, нешто од родољубу - повратнику, који духовним напорима покушава да уздигне колективну свест народа. Мада никако не треба запоставити чињеницу да је макроплан, у ствари, увод за суштину приче. Реч је само о индивидуалном утиску.

Овај роман прича је о победи божанске супстанце у човеку, кроз многа страдања и уз велике жртве; о победи душе над

разумом; о победи духа над телом. Зато је целокупна унутрашња динамика постигнута описом те борбе. Најпре је приказана унутар самог човека. Тачније, дата је у форми разговора Писара и Шапача. Писар покушава да усмери причу ка голем опстанку, беде и очају. Шапач тражи узвишеност света, божанско и анђеоско. Осим што дијалог међу њима подсећа на говор свести и подсвести, на чињеницу да представљају две стране једне личности, указује и то што Шапач носи презиме Станић, иначе право презиме аутора. Паралелно је борба осликана и у односима људи тј. ликова романа. Чланови тог односа контрастно су приказани. Један је тих, благ и миран. Други је доминантан, бахат и исмевалачки настројен. (Нпр., Гудмен/Чипс, Гудмен/Мери, Станић/Мери и др.). Они представљају прототип односа духовности наспрам материјалности.

Прави повод за причу јесте Фреди. Од њега све почиње. Иако имплицитно, његова присутност осећа се у целом роману. Дефиницијом астралног бића отвара се читав спектар могућности схватања, али и питање "ко је, заправо, он?". Мислим да је писац ово питање намерно оставио отворено. Али не без разлога. Дакле, Фреди - анђео, ванземаљац, Христ или сам Творац? На самом почетку описа не може се превидети велика сличност са Христовим боравком на земљи. "Он, који се споља гледано ни мало није разликовао од нас, био је нешто сасвим друго, а било му је ужасно, ужасно тешко да нас поднесе овако несавршене (...) Ми за то биће нисмо имали никаквог разумевања". То је Фреди - нежно, тихо и изнад свега ненаметљиво и неприметно биће, које почива у миру Бенове собе, видљив само онима који хоће да га виде, а опет једини спас човечанству. Све то неодољиво подсећа на стих из Исаије (53:3,4). "Презрен беше, одбачен од људи човек вичан патњи и болу као неко од ког свако лице своје заклања, презрен, да га ни за што не узесмо. Ипак нам он патње наше носи и болове наше на се узео...". Међутим, ту се ова паралела и завршава. Фреди напушта земљу разочаран у људе, док Христ умире, али васкрсава доносећи спасење онима које желе да га прихвате. Судбина њихових следбеника је, додуше прилично иста - усамљеност, одбаченост, исмевање. Разлика је једина та што Бен, Борђе, Милош и Иван живе у времену комплетног моралног и духовног пада човека. "Земља никад није имала тако мало духовне снаге у односу на снагу која нас води самоуништењу". Због тајне коју знају, мисије на коју су послани, живе у скоро потпуној изолацији, самоћи и очају несхваћени и исмејани, на крају и уништени од стране ниских ликова из друге крајности, отеловљених у Чипсу, Мери, Стругару, Пеђи Кингу и Нини. Аутор је тако сликовито описао, да би била штета не навести његове речи: "Људи слични Бену скривају се по буџацима, јер свет граде људи ближи животињама него божанству" (Заиста импресивна слика). Фреди своје учење препушта Бену, Бен Борђу, а он Милошу и Ивану. Овај ланац представља суштину, али и јасну поруку: без обзира колико тешко било оном последњем ланац се неће прекинути. Духовни људи морају проћи пут Гетсеманије. Можда ће морати да плате и животом, али ће их увек бити. Мали број је изабран да изнесе терет, који читав свет не би поднео. Од првобитне подударности са хришћанством ова идеја духовности еволуира кроз роман. Непрецизна издефинисаност Фредијевог лика отвара ту могућност. Разни ментални програми, вежбе свести, учења источњачких религија конституишу се у нешто што умногоме подсећа на NEW AGE. Доба које наступа око 2000 године заступа релативну истину и прихвата интегрисање свих учења духовности у једно. У том духу припреме за ново доба одвија се цела прича романа. На крају Борђева екскламација даје свему томе потврду: "Долази та свеопшта љубав, отац Мојсијев, Будин, Христов и Мухамедов, отац свију пророка што су се икада на земљи појавили! (...) Долазе последња времена, јер постаће прва!".

Завршни део, иако прилично магловит, оптимистички је изнијансиран. Тако се, по склапању корица, рађа дефинитивно осећање тријумфа.

Важно је напоменути да је ово успешно остварење први роман Ивана Негришорца, те и сама радозналост може бити добар повод да се узме у руке. Мислим да би на крају, после целе приче о његовој интрзаности, неки апел ЗА био сасвим сувишан.

Бранислава Васић

Дубравка Лакић, УВЕЋАЊЕ, мајстори модерне режије; Институт за филм, Протетеј, Београд, Нови Сад 1998

Погађамо у средиште ствари: унутар корица ове књиге сконцентрисана је знатна енергија, и две велике предности: филму (дакако, и ономе што филму инклинира) и новинарској вокацији. Даље: акробичност, систематичност, ерудиција и информативност такође станује овде. Продорност и проницљивост, пре свега. Но, кренимо редом. Не нужно онаквим какав је горе назначен.

"Увећање" јесте, заправо, збирка од тридесет и четири сериозна и прилична разговора које је Дубравка Лакић, филмски критичар и новинар "Политике" водила са исто толико светских филмских редитеља, током последњих година (махом 1996. и 1997). Интервјуи су уприличивани на неколиким престижним филмским фестивалима (претежно Кан, али и Венеција, Сан Себастијан и Солун). Разговарало се и у Београду, као и у Будимпешти. Књига је брижљиво подељена у осам поглавља кодираних извесним геопоетичким разлозима. Наслови су довољно фарентни ("Америка изблиза", "Амерички независни", "Амерички дебитанти", "На путу ка Америци", "Поглед на европску колевку", "Британија/ни/је острво", "А где је Југославија?" и "Филм је и негде далеко"), то читалац и сам, на основу овог прегледа, може да закључи где су сврстани Алтман и Скорсезе, Ферара и Цармуш, Пађино, Егојан, Бертолучи, Анџелопулус, Атенброу, Кустурица или Арау.

Са овим, али и још многим филмским редитељима разговарано је у поводу њихових најновијих остварења; међутим они су, вешто а неосетност проширивани у дубини: наиме, Лакићева је, дисперзивношћу и великим степеном искористићености својих питања наводила саговорнике да се распричају о различитим аспектима кинематографије те је из њих успевало да трансцендује и парчиће њиховог онтолошког одређења. Баш то, представити, кроз разговор, рецимо Клода Шабрала или Питера Гринсвеја, као личности, круцијелна је вредност (и константа) ове књиге. Зато се наслов чини добро одабраним, и има амбивалнетну конотацију: осим што упућује на Антонионијево ремек дело, реферише и о интенционално поетичкој текстури ових разговора: саговорника, као камером, "приблизити", увећати, довести га у крупни план, те онда белсжити све титраје и преливе које он еманира.

Сваки разговор је опремљен кратком биографијом и комплетном, филмографијом редитеља, те љупким, есејистички интонираним уводом, што све заједно чини захвалан и поуздан подсетник.

Оно што је овде сувишно јесте предговор Богдана Тирнанића; овај новинар је, наиме, вођен беспримерном нарцисоидношћу и трапаво хотећи да депатезутије своју опседнутост канским циту лигхтс и преписујући, по ко зна који пут, неинвентивног себе самог, омашио тему од два предговора ревензије, сасвим би dostatно било и оно што је, у поводу "Увећање", не баш интериозно, али коректно, написао Милутин Чолић.

Овај, респекта вредан, скоро "скинутих скалпова" (како би то рекли новинари) завредео је да бде уобличен у књигу, и то из још два разлога: због фамозног сна сваког новинара да се окњижи, као и да се ови амбициозни интервјуи сачувају од заборава, како то скромно утврђује Дубравка Лакић.

Борђе Кубурић